

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСІ

ПЕРШЫ ТОМ

БЕЛАРУСЬ

СТАРАЖЫТНАЯ

1

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСІ

Т О М П Е Р Ш Ы

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСІ

У ШАСЦІ ТАМАХ

МІНСК
"СОВРЕМЕННАЯ ШКОЛА"
"ЭКОПЕРСПЕКТИВА"
2007

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСІ

ТОМ ПЕРШЫ

СТАРАЖЫТНАЯ БЕЛАРУСЬ

*Ад першапчатковага засялення
да сярэдзіны XIII ст.*

МІНСК
"СОВРЕМЕННАЯ ШКОЛА"
"ЭКОПЕРСПЕКТИВА"
2007

УДК 947.6
ББК 63.4 (4Бел)
Г51

Рэдакцыйная калегія:

М.Касцюк (галоўны рэдактар), М.Біч, У. Навіцкі (намеснікі галоўнага рэдактара),
Ю.Бохан, Г.Галенчанка, В.Грыгор'ева, П.Лойка, М.Чарняўскі, Г.Штыхаў

Рэдактары тома:

М.Чарняўскі, Г.Штыхаў

Аўтары:

В.Вяргей, І.Ганецкая, М.Гурын, Э.Зайкоўскі, Я.Звяруга, А.Іоў, А.Калечыц,
Л.Калядзінскі, Т.Каробункіна, М.Касцюк, М.Клімаў, М.Крывальцэвіч,
У.Ксяндзоў, М.Лашанкоў, В.Ляўко, А.Мяцельскі, А.Мядведзеў, С.Тараоў,
М.Чарняўскі, В.Шадыра, Г.Штыхаў

Гісторыя Беларусі: У 6 т. Т. 1. Старажытная Беларусь: Ад першапачатковага засялення да сярэдзіны XIII ст./Рэдкал.: М.Касцюк (гал. рэд.) і інш.—Мінск: Экаперспектыва, 2007.—351 с.; іл.

**ISBN 978-985-513-101-5 (Т 1) “Современная школа”
ISBN 978-985-513-105-3**

**ISBN 978-985-469-202-9 (Т 1) “Экоперспектива”
ISBN 978-985-469-204-3**

У першым томе разглядаецца мінулае нашай Бацькаўшчыны ў першабытнаабшчынны і ранішэсярэднявечны перыяды (каля 100 тыс. гадоў назад – першая палова XIII ст.) ад першапачатковага засялення да фарміравання і развіцця першых дзяржаўных утварэнняў. Асаблівасцю кнігі з'яўляецца тое, што яна напісана ў асноўным на падставе асэнсавання пматлікіх археалагічных матэрыялаў, здабытых на раскопках.

Разлічана на навукоўцаў, аспірантаў, студэнтаў, настаўнікаў, вучняў, усіх, хто цікавіцца гісторыяй Беларусі.

**УДК 947.6
ББК 63.4 (4Бел)**

**ISBN 978-985-513-101-5 (Т 1) “Современная школа”
ISBN 978-985-513-105-3**

**ISBN 978-985-469-202-9 (Т 1) “Экоперспектива”
ISBN 978-985-469-204-3**

ЗМЕСТ

Уступ (М.Касцюк).....	5
Уводзіны (Г.Штыхаў, М.Чарняўскі).....	12

РАЗДЗЕЛ 1

ПЕРШАБЫТНАЯ ЭПОХА

Асаблівасці першабытнай эпохі гісторыі Беларусі (М.Чарняўскі).....	21
Глава 1. НАСЕЛЬНІЦТВА БЕЛАРУСІ ў КАМЕННЫМ ВЕКУ.....	22
1. Старажытны каменны век (палеаліт). Першапачатковае засяленне тэрыторыі (А.Калечыц, У.Ксяндзоў).....	23
2. Сярэдні каменны век (мезаліт). Засяленне краю плямёнамі паляўнічых, рыбакоў і збіральнікаў (У.Ксяндзоў).....	30
3. Плямёны на тэрыторыі Беларусі ў новым каменным веку (неаліце) (А.Калечыц, М.Чарняўскі).....	34
4. Гаспадарчыя заняткі (А.Калечыц, У.Ксяндзоў, М.Чарняўскі).....	52
5. Духовная культура ў каменным веку (Э.Зайкоўскі).....	59
Глава 2. ПЛЯМЁНЫ БЕЛАРУСІ ў БРОНЗАВЫМ ВЕКУ.....	62
1. Фарміраванне супольнасцей ранняга перыяду бронзавага веку (М.Крывальцэвіч, М.Чарняўскі).....	64
2. Плямёны на тэрыторыі Беларусі ў сярэднім і познім перыядах бронзавага веку (М.Крывальцэвіч).....	72
3. Гаспадарчыя заняткі насельнікаў (А.Калечыц, М.Крывальцэвіч, М.Чарняўскі).....	77
4. Духовная культура (Э.Зайкоўскі).....	84
Глава 3. РАЗВІЦЦЁ ГРАМАДСТВА ў ЖАЛЕЗНЫМ ВЕКУ.....	86
1. Плямёны жалезнага веку. Паселішчы і матэрыяльная культура (В.Вяргей).....	89
2. Этнакультурная гісторыя насельніцтва Беларусі ў жалезным веку (А.Мядведзеў).....	99
3. Гаспадарчыя заняткі ў жалезным веку (А.Мядведзеў, М.Лашанкоў).....	106
4. Сацыяльныя адносіны і грамадскі лад (В.Шадыра).....	115
5. Духовная культура (Э.Зайкоўскі).....	118

РАЗДЗЕЛ 2

БЕЛАРУСКІЯ ЗЕМЛІ ў РАННІМ СЯРЭДНЯВЕЧЧЫ (VI ст. — першая палова XIII ст.)

Прынцыпы перыядызацыі (Г.Штыхаў).....	123
Глава 1. УЗНІКНЕННЕ ДЗЯРЖАЎНАСЦІ. ЭТНІЧНАЯ СІТУАЦЫЯ (VI—XI стст.).....	125
1. Балты і славяне ў VI—VIII стст. (Г.Штыхаў).....	125
2. Усходнеславянскія саюзы плямён (Г.Штыхаў, П.Лысенка, Т.Каробушкіна, Я.Звяруга).....	136
3. Полацкае княства ў IX—XI стст. (М.Клімаў).....	148
4. Тураўскае княства ў IX—XI стст. (П.Лысенка).....	166

Глава 2. БЕЛАРУСКІЯ ЗЕМЛІ ў XII—XIII стст.	175
1. Палітычная гісторыя Полацкай зямлі (<i>Г.Штыхаў, В.Ляўко</i>)	175
2. Раздрабленне Полацкай зямлі (<i>В.Ляўко</i>)	183
3. Тураўская зямля ў XII—XIII стст. (<i>П.Лысенка</i>)	190
4. Землі Сярэдняга Пабужжа (<i>Т.Каробушкіна</i>)	195
5. Землі Пасожжа ў XI—XIII стст. (<i>А.Мяцельскі</i>)	201
6. Землі Панямоння (<i>Я.Звяруга</i>)	210
7. Дзяржаўны лад у землях-княствах (<i>Г.Штыхаў</i>)	215
8. Барацьба з іншаземнымі захопнікамі (<i>М.Гурын, Г.Штыхаў</i>)	224
Глава 3. ЭКАНАМІЧНЫЯ ўКЛАДЫ, ГРАМАДСКІ ЛАД, ГАСПАДАРКА ў IX—XIII стст.	232
1. Эканамічныя ўклады — факты і меркаванні (<i>Г.Штыхаў</i>)	232
2. Генезіс феадальных адносін на беларускіх землях (<i>В.Ляўко</i>)	239
3. Сельская гаспадарка ў X—XIII стст. (<i>Т.Каробушкіна</i>)	245
4. Гарады (<i>В.Ляўко</i>)	249
5. Гарадское рамяство і гандаль (<i>Л.Калядзінскі</i>)	256
6. Сельская абшчына і вёска (<i>А.Іоў</i>)	261
7. Звычайнае права, закон і суд (<i>Г.Штыхаў</i>)	268
Глава 4. КУЛЬТУРА. ВЫТОКІ БЕЛАРУСКАГА ЭТНАСУ	273
1. Язычніцтва: народныя святкаванні і абрады (<i>Г.Штыхаў</i>)	273
2. Прыняцце і распаўсюджанне хрысціянства (<i>Г.Штыхаў, С.Тарасаў</i>)	280
3. Манументальнае дойлідства (<i>І.Ганецкая</i>)	287
4. Мастацтва (<i>І.Ганецкая</i>)	294
5. Пісьменства, літаратура, фальклор (<i>Г.Штыхаў</i>)	305
6. Рэлігійна-асветніцкія дзеячы Беларусі (<i>М.Гурын</i>)	313
7. Вытокі беларускага этнасу (<i>Г.Штыхаў</i>)	323
Бібліяграфія	331
Храналогія гісторыі старажытнай Беларусі	334
Паказальнік імёнаў	337
Геаграфічны паказальнік	341

Навуковае выданне

**Вяргей Валянцаіна, Ганецкая Ірына, Гурыш Міхаіл
і інш.**

**Гісторыя Беларусі
У шасці тамах**

Першы том

**Старажытная Беларусь:
Ад першапачатковага засялення
да сярэдзіны XIII ст.**

Рэдактар *Л. Салаўёва*
Тэхнічны рэдактар *В. Безбародава*
Мастак *А. Фядорчанка*
Камп'ютэрная верстка *А. Супруна*

Адказны за выпуск *А.А. Жадан*

Падпісана ў друк з готовых дыяпазітываў 8. 06. 2007. Фармат 70х100/16.
Друк афсетны. Папера афсетная. Гарнітура Petersburg. Ум. друк. арк. 28,6.
Ул.-выд. арк. 35,3. Тыраж 2000 экз. Заказ 2566.

ООО «Современная школа». ЛВ № 02330/0056728 ад 30.12.2003 г.
220104, г. Мінск, вул. П.Глебкі, 11.

УП «Экоперспектива». ЛВ № 02330/0133393 ад 19.07.2004 г.
220043, г. Мінск, праспект Незалежнасці, 95.

Надрукавана ў Рэспубліканскім унітарным прадпрыемстве «Выдавецтва
«Беларускі Дом друку». 220013, г. Мінск, праспект Незалежнасці, 79.